

Carlos Fuentes,

Educador sindicalista guatemalenc,
membre del Sindicato de Trabajadores
de la Educación de Guatemala (STEG)

Pere Polo

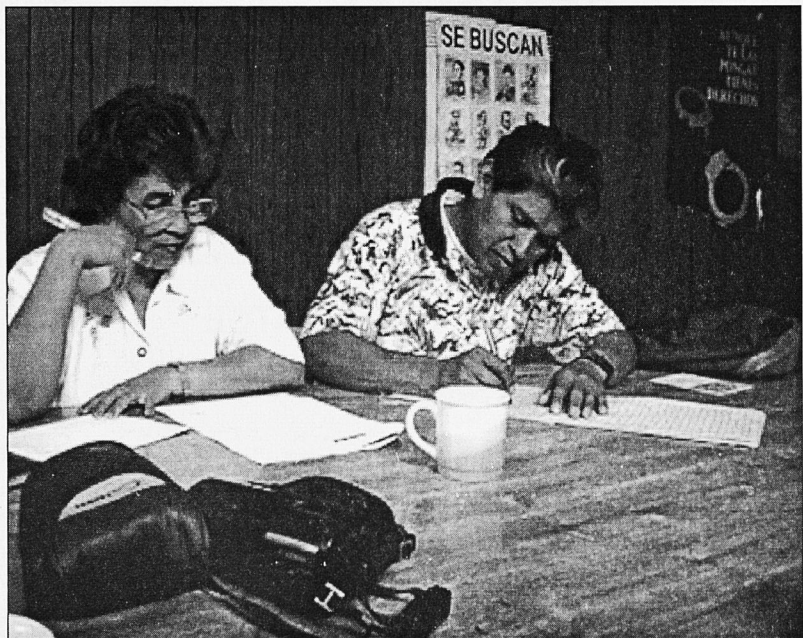
PISSARRA.- Fa poc més d'un any vàreu esser a Palma i vàrem tenir una entrevista sobre la situació actual a Guatemala. Avui, després de quasi dos anys d'haver-se signat el *Acuerdo de Paz Firme y Duradera entre la Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca (URNG)* i el govern de Guatemala, insistim a demanar-vos com veu el poble el procés de construcció de la Pau?

Carlos Fuentes.- Igual que fa un any, la majoria del poble continua ignorant el procés. Molts de sectors desconeixen fins i tot el nom dels acords firmats i aquells que n'han sentit parlar un poc en desconeixen el seu contingut. Fins i tot els estudiants universitaris i mestres, desconeixen el seu contingut; i no parlem de la majoria dels obrers i camperols pobres del país. Òbviament, si es desconeixen els acords, no es poden exigir els compromisos del govern i aleshores la situació del país roman igual que fa un any i en alguns casos pitjor.

PISSARRA.- Significa això que encara existeixen problemes econòmics?

C.F.- Molts, molts de problemes. Durant aquest any, tal com preveïem fa un any, els impostos s'han incrementat un 24.3 %, especialment en el que es refereix a

Això va generar un augment dels preus de la carn, el sucre, els vegetals; és a dir, de tota la senalla bàsica, fent que els sectors pobres tinguin encara més proble-

Moment de l'entrevista al professor C. Fuentes.

l'impost sobre la renda (ISR); a més es va voler implementar l'*Impuesto único sobre Inmuebles (IUSI)*, de manera convenient per als sectors dominants, afavorint els terratinents i es va comentar l'augment de l'IVA fins al 13 %.

mes. A més, es va incrementar el valor del transport urbà i extraurbà, mentre els salaris mínims segueixen sent de fam (\$0.85, \$0.28 i \$0.58 per a un obrer, per un picapedrer i per a un dependent de mostrador respectiva-

ment) i més baixos encara per als camperols, a les finques del nord i del sud, on encara hi ha *finqueros* que no paguen el salari mínim establert. Per altra part, la devaluació de la nostra moneda, el quetzal, segueix a l'alça. A octubre del 98 va arribar a Q6.66 per dòlar USA, cosa que encareix encara més els preus. Un altre factor que influeix poderosament en la pobresa, que segueix essent del 81 % i un 65 % de pobresa extrema, és la privatització dels serveis públics. És el cas de la venda de l'empresa elèctrica de Guatemala (EGSA) feta enguany, per un preu del tot irrisori; igual que TELGUA, la telefònica, sobre la venda de la qual ens han quedat molts de dubtes. També s'ha venut Correus i Telègrafs, s'ha cedit FeGua (*Ferrocarriles Guatemaltecos*) a l'empresa privada CODEFE, i es parla de privatitzar les Hidroelèctriques, els gasoductes, l'Institut Nacional d'Electrificació (INDE), els ports de l'Atlàntic i del Pacífic, i s'han cedit grans extensions per a l'explotació del petroli guatemalenc. Tot això ha provocat acomiadaments en massa en diverses institucions, i ha fet que la desocupació arribi al 45 %, la subocupació al 47 %, equivalent a un milió i mig de desocupats en la PEA, en tant que es va augmentar el treball de nins en diverses empreses. Hi ha explotació en les moltures, sobretot a les de propietaris asiàtics; hi ha injustícia a les finques bananeres i cafeteres, etc. La desocupació i els baixos salaris fan que no hi hagi diners suficients per comprar o llogar un habitatge i es provoquen invasions a sectors urbans i finques estatals i privades, amb els conseqüents desallotjaments forçosos on predomina la força bruta per part dels elements de seguretat del govern.

PISSARRA.- I els diputats de l'oposició, segueixen sense poder fer-hi res?

C.F.- És així. La vertadera oposició, representada pel FDNG, *Frente Democrático Nueva Guatemala*,

segueix sense poder fer oposició, perquè el nombre dels seus representants és mínim, sis, tan sols, en comparació amb els de la bancada oficial.

PISSARRA.- I com està el panorama polític després de dos anys d'haver-se firmada la pau i a un any de les eleccions presidencials?

C.F.- La dreta segueix representada pel *Partido de Avanzada Nacional* (PAN) en el govern; el *Frente Republicano Guatemalteco*

Per la seva banda, l'esquerra ha aconseguit l'aliança definitiva del FDNG amb el nou partit polític, *Formación de la Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca* (URNG), que ja ha format i inscrit comitès executius municipals en diversos departaments de la República. En aquest sector encara no s'han definit candidats a president, s'ha oblidat el problema de Mincho, guerriller desaparegut, però també s'ha perdut la presència d'un dels més grans ideòlegs i estratèges de la URNG com ho va ser el comandant

Estudiants de la Universitat de Vic en pràctiques a Guatemala.

(FRG), en suposada oposició, juntament amb els partits que tendeixen a desaparèixer com la *Democracia Cristiana* (DC), la *Unión del Centro Nacional* (UCN) i un partit "dinosaur" com el *Movimiento de Liberación Nacional* (MLM). D'aquests, els dos primers són els únics que tenen possibilitats d'arribar a les eleccions amb opció de guanyar. El PAN, amb el seu candidat Carles Berger, actualment alcalde metropolità, amb igualtat de prepotència a l'actual president, i el FRG, fins i tot sense el general Efraín Ríos Montt, al qual la constitució política de la república li segueix vedant justament la seva participació, tot substituint-lo per l'ex candidat presidencial de l'any 1995, el llicenciat Alfonso Portillo.

Rolando Morán (Ricardo Jiménez), que va morir el passat mes de setembre, deixant un gran buit i una gran incertesa. Això no obstant, la formació del partit continua la seva marxa, amb certes dificultats econòmiques i altres d'interne. Les altres opcions són d'esquerra, *Alianza Democrática* i *Unidad Nacional Izquierdista*, no han sonat gaire durant l'any i no tendran majors opcions de triomf, a no ser que es coalitzin amb el FDNG i la URNG.

PISSARRA.- Quin és el paper de l'exèrcit, actualment?

C.F.- L'exèrcit segueix ostentant el poder a Guatemala. Ha reduït el seu personal en un 33%, però amb soldats, mai amb oficials i

molts d'aquests apareixen ara amb càrrecs a la Policia Nacional Civil o en llocs de rellevància en altres institucions governamentals. A més, segueix tenint poder a través de l'Estat Major Presidencial el qual no desapareixerà fàcilment. De la mateixa manera segueix en el carrer, promovent accions que pretenen que la ciutadania l'accepti, en lloc de complir la seva obligació de vetllar per la sobirania del país a les fronteres, on s'observen contínues invasions de soldats de Belice i saquejadors mexicans. Val la pena mencionar aquí el problema que va enfrontar el coronel Otto Noack per fer declaracions a l'estranger a favor que l'exèrcit canviï la seva actitud, declaracions que li suposaren un mes d'arrest i la instal·lació en un lloc de menor jerarquia, malgrat la voluntat d'alguns, pocs, oficials de canviar cap a una actitud més democràtica i progressista.

PISSARRA.- I el moviment sindical...?

C.F.- Ha perdut presència. Existeix, però com que la conjuntura és diferent, els mètodes tradicionals de lluita de xoc han quedat obsoletes i encara no s'ha après a afrontar els problemes amb diàleg i accions. Això no obstant, algunes coses s'han aconseguit per part de determinades centrals sindicals, si bé fa falta que els beneficis arribin a la totalitat dels treballadors. Es sobreviu, però amb problemes i segueix havent-hi dificultats per a la convocatòria.

PISSARRA.- L'any passat parlàveu que els pobles indígenes anaven prenent rellevància. En quin punt es troba ara aquest moviment?

C.F.- Dins del moviment indígena, és el poble maia el que està més ben organitzat; la Coordinadora de Pobles Maies de Guatemala (COPMAGUA) té representants a quasi totes les instàncies governamentals, tals com la *Comisión*

Partidaria de Reforma Educativa, la *Comisión de la Oficialización de les llengües maies*, la *Comisión de Tierras*, el *Foro de la Mujer*, etc. i alguns d'ells segueixen obtenint càrrecs de responsabilitat a l'administració pública. La seva aportació serà important en les pròximes eleccions i en el procés de construcció de la Pau.

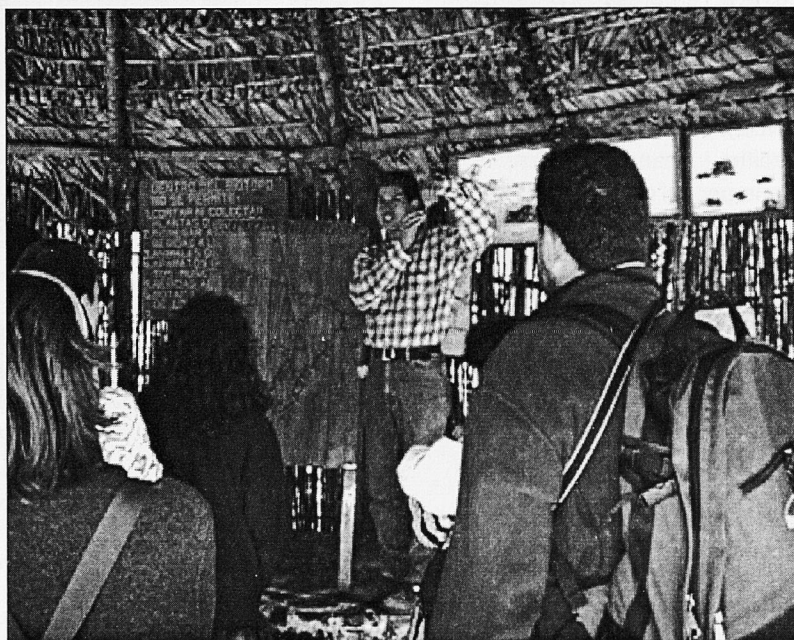
PISSARRA.- Com es va veure l'assassinat de monsenyor Gerardi?

C.F.- La població va veure i segueix veient l'assassinat del pare Juan Gerardi i Conedera com un crim polític, tota vegada que es va produir tan sols uns dies després que fora presentat el REMHI, l'informe del *Proyecto Interdiocesano de Recuperación de la Memo-*

ria Històrica, que donava a conèixer com l'exèrcit guatemalenc és culpable del 90 % de les matances ocorregudes durant el temps que va durar l'enfrontament armat i, òbviament, hi haurien estat involucrats gran quantitat d'oficials. L'exèrcit ha volgut desviar l'atenció acusant el capellà Mario Orante i presentar el crim com a passional, però ningú no s'ho ha cregut, ja que algunes organitzacions de drets humans de Guatemala tenen proves de la implicació de cinc militars. Això no obstant, fins avui, i comptant amb la participació de l'FBI nord-americà, el crim encara no es declara resolt. El mateix passa amb l'assassinat del diputat independent Hèctor Manuel Klée, que va aparèixer mort a ca seva, en suposat suïcidi. El més estrany és que aquest diputat sempre havia estat opositor a l'actual règim i estava participant en la investigació d'unes prèvies al judici del President de la República. Aquests dos crims són indicadors de com la violència política encara continua en el país.

PISSARRA.- Com estan influint els aspectes econòmics i polítics en la cosa social?

C.F.- Els elevats nivells de pobresa i pobresa extrema s'expressen

Visita al Biotopo. El professor C. Fuentes explica l'ecosistema.

ria Històrica, que donava a conèixer com l'exèrcit guatemalenc és culpable del 90 % de les matances ocorregudes durant el temps que va durar l'enfrontament armat i, òbviament, hi haurien estat involucrats gran quantitat d'oficials. L'exèrcit ha volgut desviar l'atenció acusant el capellà Mario Orante i presentar el crim com a passional, però ningú no s'ho ha cregut, ja que algunes organitzacions de drets humans de Guatemala tenen proves de la implicació de cinc militars. Això no obs-

en alts nivells de descomposició social; així, la violència i la inseguretat són incontenibles. Hi ha segrests i violacions tant d'homes com de dones; assalts a busos i bancs; robatoris a mà armada perpetrats per bandes organitzades de joves pertanyents a les "maras" o per adults sota la direcció d'exmilitars o expolicies nacionals. Fins avui, hi ha amenaces de mort sobre activistes de drets humans, sobre jutges i fiscals, sobre diputats del FDNG i, fins i tot, sobre el mateix Procurador de Drets

Humans. En alguns casos, hi ha assassinat, com la fiscal de Retelhuleu (departament al sud del país) que portava la lluita contra el narcotràfic. Continuen també els linoxaments (52 en el que portam d'any) i, encara que les penes han augmentat, la justícia és tan lenta que molts d'assassins i narcos surten en llibertat al cap de poc temps, mentre es perden les proves.

Lligada a la violència comuna i institucional, continua la violència intrafamiliar, amb pares que maltracten la dona i els fills... El masclisme segueix existint en el país, les dones tenen encara pocs espais de participació laboral i política i segueixen essent víctimes del patriarcat. Encara pitjor estan els nins, els quals són explotats en empreses industrials i agrícoles, constituint un 17 % de la PEA, malgrat que presenten un estat de desnutrició elevat, viuen en condicions infrahumanes i formen part de la delinqüència juvenil. *El Código de la Niñez y de la Juventud*, aprovat l'any 1996, ha vist novament retardada la seva vigència fins a l'any 2000 per part de les hostes del PAN i el FRG en el Congrés, al·legant que és motiu de controvèrsia i que no hi ha diners per implementar-lo, quan en realitat és sabut que no el volen implementar perquè prohibeix el treball infantil, el negoci de les adopcions i el maltractament infantil a l'escola, la llar i la societat.

PISSARRA.- Pel que fa a la salut...?

C.F.- És un altre problema seriós, tota vegada que continuen les malalties endèmiques i epidèmiques com xarampió, el còlera i el dengue, amb un gran augment de casos de SIDA. El problema és greu tota vegada que els hospitals estatals cobren ja per cada servei i els diners no arriben per comprar medicines que, igual que els hospitals privats, lluny de ser un servei són un gran negoci. Per altra banda, aquest ha estat

el pitjor pel que fa a deteriorament ecològic, ja que durant els primers mesos de l'any s'han produït múltiples incendis sobretot en el departament del Petén, alguns dels quals foren provocats per propiciar terrenys per a la sembra. El país ha arribat a tenir un 40 % d'aire contaminat; l'aigua contaminada en els departaments i escassa a la capital, gran desforestació i tràfic d'espècies animals i vegetals. Tot això a causa de la negligència i complicitat de les autoritats del ram. A més a més el país es va veure afectat pel pas de l'huracà MITCH, que va destruir habitatges, plantacions, infraestructura, etc. provocant més de 230 morts i moltes famílies sense llar. La destrucció provocada per l'huracà MITCH va tor-

Reunió amb representants d'STEG i CONAVIGUA.

nar a posar de manifest, com ja ho feu el terratrèmol de 1976, les grans diferències socials, donat que els que morien eren pobladors dels sectors més empobrits del país, que vivien als marges dels penya-segats o en poblats de prop dels rius o de l'oceà. Igual que va ocórrer a 1976, l'ajuda internacional arribada a Guatemala va ser aprofitada per funcionaris del govern i, a més, polititzada, ja que en alguns departaments només es va atorgar a membres afiliats al PAN, o bé, lliurada en bosses amb els colors del PAN, tal com denunciaren oportunament membres d'organitzacions dels Drets Humans.

PISSARRA.- Fins a aquest punt arriba la corrupció?

C.F.- Fins aquí i en altres aspectes, com és el cas del Congrés de la República, del qual s'ha denunciat que alguns diputats reben un doble sou de part d'alguns empresaris, o fan ostentació de despeses en viatges internacionals, o, com el cas del diputat Carlos García Regáz, ex Secretari General de la Presidència que va cobrar indemnització per acomiadament, fet denunciat per l'ex Procurador General de la Nació, Acisclo Valladares M.

I juntament a la corrupció, la impunitat. Després de tres anys, encara no han estat castigats els militars que provocaren la matan-

ça de Xamán; encara està lliure l'assassí de Mirna Mak Chang, els assassins de Jorge Carpio, de Bámaca i de "Mincho"... i no es condemna el "capo" del contraban, Alfredo Moreno, del qual ja se n'han perdudes algunes proves.

PISSARRA.- D'aquesta manera, la Pau no arriba al país...

C.F.- Efectivament. La Pau encara no arriba al país. El mateix Cristian Tomuschat, membre de la *Comisión del Esclarecimiento Histórico* ha declarat que encara es violen els drets humans i que tant el govern com l'exèrcit no

Entrevista

volen col·laborar per a l'aclariment històric de la guerra. Amnistia Internacional declara que encara es donen pràctiques del passat. El procurador de Drets Humans, llicenciat Julio Arango, ha intervingut seriosament en casos com el del noticier governamental *Avances*, sol·licitant el seu tancament per propaganda a favor del PAN; el cas del *Código de la Niñez y de la Juventud*; la *Ley Mordaza* contra la premsa i altres, cosa que li ha suposat ésser amenaçat de mort.

PISSARRA.- Significaria això que els acords de pau no s'estan complint?

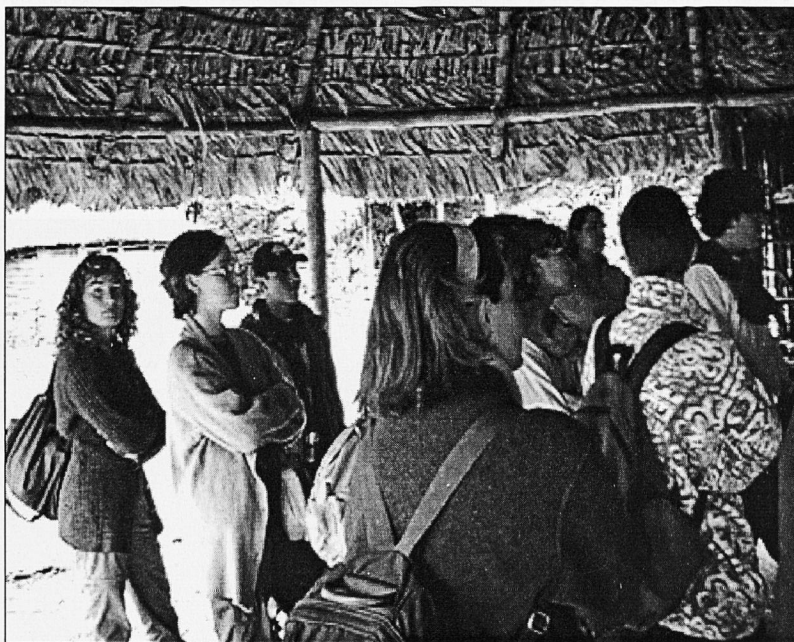
C.F.- Només parcialment, com ho ha denunciat la mateixa URNG i alguns foros i organitzacions de DH. El govern segueix donant pas a les *Comisiones Paritarias* que té una feina important però que no toquen el que es refereix a la injusta distribució de la terra, els problemes de treball i salari i la situació de l'exèrcit; les desmobilitzacions de la URNG i els retornats segueixen enfrontant seriosos problemes per a la seva inserció a la societat. Tot just a l'octubre, es va aconseguir que el Congrés decretés vàlides les *Reformas Constitucionales* que exigia un dels acords de pau. Més de quaranta reformes foren aprovades, la majoria d'elles vinculades a les propostes en aquest acord, és a dir, respecte dels drets indígenes, el paper de l'exèrcit en una societat democràtica, el paper de l'organisme judicial i el President i altres. Serà el febrer de 1999, si és possible, que es durà a terme el referèndum per aprovar les reformes. El moviment popular voldria que la població digués sí a les reformes, però el problema és que el poble les desconeix. Ens trobam en el segon any d'existència dels Acords de Pau, però aquests encara no s'acompleixen en el seu esperit ni en la seva totalitat.

PISSARRA.- Com influeix aquest panorama en l'educació del país?

C.F.- La privatització segueix avançant davant la poca cobertura de l'Estat. Els col·legis privats augmenten en número tant a primària com a secundària i cada any augmenta el valor de les seves quotes i les exigències davant l'enuig i la impotència dels pares de família i la complicitat del Ministeri d'Educació, incapaç d'aturar-los. Guatemala és, a Centreamèrica i gairebé a tota Llatinoamèrica, el país que segueix aportant el menor percentatge del PIB i del pressupost nacional

homes, i major a les àrees rurals que a la urbana.

El magisteri segueix sofrint les envestides de la privatització. En aquest any es va pretendre de privatitzar la seguretat social incloent-hi la jubilació, cosa que no va aconseguir el govern. També es va intentar d'implementar el pagament a través de xecs i targetes de crèdit, en un país on hi ha milers de poblets i centenars de municipis en què no hi ha bancs. Aquest seria un factor més per

Alumnes de 3r de magisteri.

a l'educació, mentre observam com abans es designava un 1.8 del PIB i enguany tan sols s'hi ha assignat l'1.2 %. Durant aquest any es quedaren sense educació 3.5 milions de nins, dels quals el 90 % pertany a la població indígena. Continua implementant-se el PRONADE, Programa Nacional d'Autogestió i Desenvolupament Educatiu, que enganya els pares amb un subsidi inicial i posteriorment els deixa amb la càrrega de mantenir l'escola, a més de no pagar les prestacions socials als mestres que són contractats per un any. El sistema segueix essent insuficient i deficient i es mantenen alts nivells d'analfabetisme, 36 %, segons les dades oficials, i més del 60 %, segons organismes internacionals, en major grau entre les dones que entre els

provocar acomiadaments en el Ministeri de Finances. De cada dia les autoritats es tornen més repressives, tal com es fa a l'empresa privada, i ja no s'anomenen supervisors sinó gerents educatius, com si es tractés de policies educatius. L'educació, doncs, ha avançat ben poc.

PISSARRA.- Què passa amb la Reforma Educativa?

C.F.- No es tracta més que d'un disseny escrit de reforma. Encara falta que la comissió consultiva comenci a treballar, cosa que no farà fins que no s'aprovi el *Diseño*. Aquest disseny es va elaborar en base a més de trenta propostes de reforma educativa, una de les quals va sorgir de l'STEG. Insistim, doncs, la reforma encara no

s'inicia ni tan sols sobre els papers, si bé es sabut que el govern hi vol imposar els seus criteris privatitzadors.

PISSARRA.- Pot parlar-nos de la situació de l'Ensenyament Mitjà o Secundari en el país?

C.F.- L'ensenyament mitjà segueix en mans de la iniciativa privada, que, com ja es va dir, cada any augmenta els seus preus i les seves exigències, però no la seva qualitat acadèmica. Existeix un paliatiu, els *Institutos Básicos por Cooperativa*, amb pla tripartit Estat-Municipalitat-Pares de Família, que atenuen un tant la poca cobertura i la necessitat d'educació de les classes desposseïdes que no poden pagar un col·legi privat. Un d'aquests instituts és a punt de tenir el seu propi edifici escolar gràcies a l'ajuda i cooperació internacional propiciada per l'STEI, que de manera amable i solidària, i amb el suport del govern de les Balears, ha enviat ajuda econòmica per promoure l'inici de la construcció. Vull aprofitar aquesta situació per agrair molt sincerament l'ajuda rebuda i esperar que continuïn ajudant-nos, en benefici de la joventut pobre del nostre país.

PISSARRA.- Quins són els altres projectes prioritaris per al seu país?

C.F.- Segueixen essent necessaris programes de salut i educació, d'infraestructura i de superació per a la dona. Entre els primers, programes de salut dental, d'higiene, de nutrició i prevenció. En els segons, projectes d'educació per a la pau, educació per als drets humans, educació a través del treball i el suport a la proposta de Reforma Educativa de l'STEG. En infraestructura, edificis escolars, mobiliari, recursos (cartells, llibres, equips de laboratori i informàtica, etc.). Per a la dona, educació sexual i matrimonial, autoestima i participació activa a tots els camps.

PISSARRA.- Com es poden fer efectius aquests projectes?

C.F.- La millor manera -com ja us deia l'any passat- és enviar les ajudes directament a les organitzacions no governamentals, sindicats o escoles, per tal d'evitar que hi hagi irregularitats en el seu

projecte fou molt positiva i l'experiència que repetim enguany amb nous estudiants sembla que també ho serà. Ja ho podeu comprovar "in situ". Seria interessant que estudiants de les Balears poguessin venir també, igualment els educadors que volguessin compartir els seus criteris docents a través

Reunió de treball per preparar la distribució de l'ajuda rebuda des de les Illes.

lliurament. Per la nostra part, demanaríem que l'ajuda es canalitzàs a través de l'STEI, sindicat que ha demostrat que pot fer molt bé les coses en matèria de cooperació.

PISSARRA.- Com va el projecte de col·laboració amb la Universitat de Vic?

C.F.- Excel·lent. Els dos joves i les catorze al·lotes que varen estar fent la seva pràctica docent a escoles de Mazatenango varen conèixer la nostra realitat educativa, deixaren implementats alguns projectes i, a més, deixaren un record profund en les famílies amb les quals varen conviure, que els varen ajudar a conèixer de manera real la nostra situació econòmica, política i social, i corroborar a la pràctica la teoria que havien rebut. A més d'això, des del punt de vista turístic, varen tenir ocasió de visitar molts de llocs d'interès. L'avaluació del

de tallers conjuntament amb els nostres educadors de nivell primari o preprimari. Voldria que els tallers de l'estiu que ve siguin exitosos per tal que aquest tipus de cooperació sigui enriquidor per a ambdues parts, i, en definitiva, per a l'educació.

PISSARRA.- Paraules d'acomia-dament.

C.F.- Agrair aquesta entrevista i l'espai que li vulgueu dedicar a la vostra revista. Agrair també la resposta que poguem tenir per part de les escoles, els ajuntaments i altres entitats de les Illes Balears, a favor dels països del Centre i Sudamèrica.

Gràcies STEI, moltes gràcies, Balears.

Guatemala, febrer de 1999. □